

En målare har betalat parkeringsavgifter i samband med resor som han enligt riksavtalet fått reskostnadsersättning för i form av milersättning. Fråga om arbetsgivaren därutöver är skyldig att ersätta målaren för parkeringsavgifterna. Arbetsdomstolen har funnit att varken riksavtalet eller det enskilda anställningsavtalet innefattar en rätt för målaren att få ersättning för de aktuella parkeringsavgifterna.

ARBETSDOMSTOLEN

DOM
2014-09-03
StockholmDom nr 57/14
Mål nr A 237/12

KÄRANDE

1. Målaremästarnas Riksförening, Box 16286, 103 25 Stockholm
2. Allerby Måleri AB, 556299-5828, Gustaf Werners gata 8,
421 32 Västra Frölunda
Ombud: advokaten Annika Elmér, EmpLaw Advokater AB, Vasagatan 36,
111 20 Stockholm

SVARANDE

Svenska Målareförbundet, Box 1113, 111 81 Stockholm
Ombud: förbundsjuristen Anneli Ohlsson Anderbjörk, LO-TCO
Rättsskydd AB, Box 1155, 111 81 Stockholm

SAKEN

fordran – utlägg för parkeringsavgifter

Bakgrund

Mellan Målaremästarnas Riksförening och Svenska Målareförbundet (förbundet) gäller kollektivavtal för måleriyrket, måleriavtalet. Allerby Måleri AB (bolaget) är medlem i Målaremästarnas Riksförening och därigenom bundet av avtalet.

J-O.B. är medlem i förbundet och anställd som målare hos bolaget. Han har betalat parkeringsavgifter i samband med resor med egen bil dels mellan bostaden och olika arbetsplatser, dels under arbetsdagen. Mellan parterna har tvist uppkommit om bolaget är skyldigt att ersätta J-O.B. för parkeringsavgifterna.

Måleriavtalet består av flera olika delar. Av den del som är benämnd riksavtal 2012–2013 framgår bl.a. följande om reskostnadsersättning.

§ 8 Resor och traktamente

Reskostnadsersättning vid dagliga resor

Mom. a) 1. Vid dagliga resor mellan arbetstagarens fasta bostad och arbetsplatsen utom arbetstiden utges reskostnadsersättning på ett minsta avstånd från bostaden om 5 km enkel resväg. Rätt till ersättning föreligger upp till dag- och natt-traktamentensnivå enligt *Mom. b)* 3.

Reskostnadsersättning utges enligt följande:

Vid körning med egen bil

1:85 kr/km resväg

Vid resa med annat färdmedel

Ersättning för styrkta, faktiska kostnader, med billigaste färdmedel upp till ett högsta belopp om 1:85 kr/km resväg.

2. Reskostnadsersättningen utgör också ersättning för transport av arbetsgivaren tillhörigt material.

.....

4. Till arbetstagare för vilka företagets verkstad, kontor, filial eller annan liknande anläggning utgör den naturliga bas från vilken arbetstagarna huvudsakligen utgår till olika arbetsplatser och/eller där arbetstagarna utför huvuddelen av sitt arbete utges ej reskostnadsersättning enligt ovan.

Kommentar: Reskostnadsersättningen följer Skatteverkets anvisningar för skattefri ersättning. Sök aktuell uppgift på www.skatteverket.se – Sök på "Traktamenten och andra kostnadsersättningar".

Protokollsanteckning:

Med resväg avses kortast farbara väg mellan bostad och arbetsplats

.....

Resor under arbetstid

Mom. d) 1. Arbetare, som beordras att under arbetstid förflytta sig från en arbetsplats till en annan för att utföra arbete eller som eljest beordras företaga resa under ordinarie arbetstid, erhåller ersättning med tidlön för den res- eller gångtid som åtgår jämte reskostnadsersättning enligt Mom. a) 1.

2. Arbetsgivaren har ej rätt att fordra att hos honom anställd personal använder egen bil i tjänsten. Arbetstagare har ej rätt att fordra att få använda egen bil i tjänsten.

Parterna har tvisteförhandlat utan att frågan har kunnat lösas. Förbundet har vid förhandlingarna åberopat 35 § medbestämmandelagen.

Yrkanden

Målaremästarnas Riksförening och bolaget har väckt talan i Arbetsdomstolen mot förbundet och yrkat att Arbetsdomstolen ska fastställa att bolaget inte är skyldigt att till J-O.B. utge ersättning för parkeringsavgifter om 2 407 kr för tiden den 16 augusti–15 oktober 2012.

Förbundet har bestritt yrkandet.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader.

Till utveckling av sin talan har parterna anfört i huvudsak följande.

Arbetsgivarparterna

Måleriavtalets reglering om reskostnadsersättning

Av § 8 riksavtalet framgår vilka reseersättningar som kan utgå. I bestämmelsen, Mom. a) och Mom. d), finns regler om ersättning såvitt avser dels resor mellan arbetstagarens fasta bostad och arbetsplatsen utom arbetstiden, dels beordrade resor under arbetstid. Vid körning med egen bil utgår ersättning med 1:85 kr per km resväg. Vid resa med annat färdmedel utgår ersättning för styrkta, faktiska kostnader med billigaste färdmedel upp till ett högsta belopp om 1:85 kr per km resväg.

Regleringen korresponderar mot gällande skattelagstiftning på området. I avtalet hänvisas uttryckligen till Skatteverkets anvisningar. Av dessa framgår att en arbetsgivare kan betala skattefri bilersättning med 18:50 kr per mil för tjänsteresor med egen bil. Resor till och från arbetet är normalt inte en tjänsteresa. Om arbetsgivaren utger ersättning till arbetstagaren för en sådan resa beskattas ersättningen som lön. Från detta finns dock ett undantag för arbetstagare verkamma i bygg- och anläggningsbranschen och liknande branscher som har arbeten som pågår under begränsad tid på olika arbetsplatser, t.ex. måleri-branschen. För sådana arbetstagare gäller bostaden som tjänsteställe, vilket innebär att en arbetsgivares ersättning, upp till visst belopp, till arbetstagaren för den typen av arbetsresor är skattefri.

När det gäller resor mellan bostaden och arbetsplatsen måste resan, enligt § 8 riksavtalet, överstiga fem km för att rätt till ersättning ska föreligga enligt avtalet. Ersättningen är maximerad på så sätt att det belopp som arbetstagaren har rätt till inte kan överstiga dag- och natt-traktamentsnivån. Den ersättning som kan utgå enligt avtalet har alltså både ett golv och ett tak.

Bestämmelsen om rätt till ersättning för resor mellan bostaden och arbetsplatsen är inte tillämplig om arbetstagaren normalt utgår från arbetsgivarens lokaler och därifrån tar sig till olika arbetsplatser.

Regleringen i § 8 riksavtalet är uttömmande och anger inget om rätt till ersättning för parkeringsavgifter eller andra kostnader som har samband med en i och för sig ersättningsgill resa. Eftersom någon rätt till ersättning för utlägg avseende parkeringsavgifter inte finns reglerad i riksavtalet är arbetsgivare inte skyldiga att betala sådan ersättning.

I Skatteverkets anvisningar (SKV 354) anges att en arbetsgivare har rätt att skattefritt ersätta den anställdes kostnader för exempelvis parkeringsavgifter vid tjänsteresa med egen bil. Detta i sig innebär dock ingen skyldighet för arbetsgivare att göra det. Arbetsgivaren väljer själv vilka kostnader han vill ersätta, om frågan inte är reglerad i avtal. Om arbetstagaren inte får t.ex. parkeringsavgifter betalda av arbetsgivaren får arbetstagaren ta upp de faktiska kostnaderna i sin egen deklaration och därigenom få avdrag för kostnaderna.

Handverktyg m.m.

I § 10 Mom. c) riksavtalet anges i punkten 1 att arbetare ska hålla sig med erforderliga handverktyg för arbetets utförande. Arbetsgivaren bidrar här med ett belopp om 1 500 kr. I punkten 2 anges att arbetsgivaren ska tillhandahålla sprututrustning, tapetapparat och skärblad m.m. I punkten 3 anges att arbetsgivaren i gott skick på arbetsplatsen ska tillhandahålla alla andra för arbetets utförande erforderliga verktyg och material.

Det är arbetstagaren som är ansvarig för att se till att handverktygen, som alltså är personliga, kommer till arbetsplatsen. De arbetstagare hos bolaget som inte har körkort eller tillgång till egen bil och som åker med kollektiva färdmedel har inga svårigheter att ta med sig handverktygen och skyddskläder i en sportbag som tillhandahålls av bolaget. Arbetsgivaren är ansvarig för arbetsmiljön och är därför skyldig att se till att t.ex. tyngre verktyg transporteras till den aktuella arbetsplatsen.

Avtalshistorik

Den nu gällande regleringen om resekostnadsersättning i § 8 riksavtalet för åren 2012–2013 tillkom år 2007. Bestämmelser om reseersättningar har funnits länge i kollektivavtalet. Dessa har hela tiden avsett att uttömmande reglera vilken rätt till ersättning som den enskilde arbetstagaren har för resor till och från arbetsplatsen och under arbetsdagen.

Riksavtalet är ovanligt detaljrikt och anger tydligt vilka ersättningar som arbetstagaren har rätt till. Någon rätt till ersättning för parkeringsavgifter har aldrig förelegat enligt avtalet.

1981–1982 års kollektivavtal för måleriyrket

Av § 8 i 1981–1982 års kollektivavtal för måleriyrket framgår följande. Ersättningen benämns i Mom. b) resekostnadsbidrag och utgick för dagliga resor till och från arbetsplatsen, belägen mer än sju km kortaste med fordon farbara väg från utgångspunkten angiven i anställningsbeviset. I Mom. a) anges att det inom varje tätort ska finnas en eller flera fastställda centralpunkter, vilka ska fastställas genom lokala förhandlingar. I anställningsbeviset skulle det anges från vilken utgångspunkt resekostnadsbidraget skulle räknas. Utgångspunkten var ofta en fastställd centralpunkt, men kunde också vara arbetstagarens bostad eller arbetsgivarens kontor/verkstad. Ersättningen, om 115 öre per km, gällde upp till ett avstånd om 50 km.

I en anmärkning anges att om utgångspunkten är centralpunkt eller arbetsgivarens kontor/verkstad så utgår ingen ersättning om avståndet från arbetstagarens fasta bostad till arbetsplatsen understiger 2 km.

I bestämmelsen – § 8 Mom. b) 1.3 – anges uttryckligen att det angivna resekostnadsbidraget utgör, oberoende av färd sätt (dock ej båt eller flyg) ersättning för alla med resorna förknippade kostnader. Här framgick alltså ut-

tryckligen att några ytterligare ersättningar inte kunde utgå enligt kollektivavtalet.

Regleringen avseende ersättning för resor under arbetstid såg ut som i dag med den skillnaden att såvitt avser den ersättning som skulle utgå angavs att arbetstagaren hade rätt till ersättning som motsvarade ”kostnad för färdbiljett; dock lägst kr 7 i resekostnadsbidrag vid användande av eget fordon”, dvs. om inget annat belopp avtalades.

1988 års avtal

Av 1988 års avtal framgår att vissa förändringar genomförts. Här anges två olika ersättningar, nämligen resekostnadsersättning och restidsersättning med i båda fallen vissa angivna ören per km. Ersättningarna är gemensamt benämnda reseersättning. Alla arbetstagare hade alltså rätt till restidsersättning med visst belopp beräknat på färdvägen mellan utgångspunkten angiven i anställningsavtalet och arbetsplatsen.

Den uttryckliga regleringen om att resekostnadsbidraget utgör ersättning för alla med resorna förknippade kostnader är inte längre kvar. Däremot anges i punkten 1.3 att resekostnadsersättningen utgör ”ersättning för tillhållande av motorfordon”. Den förändringen innebar inte någon ändring i sak, utan avsåg att fortfarande uttömmande reglera vilken ersättning som enligt avtalet kunde utgå vid användande av egen bil. I punkten 1.5 anges vidare att resekostnadsersättningen också utgör ersättning för transport av arbetsgivaren tillhörigt material. Av en protokollsanteckning framgår att arbetsgivare dock inte har rätt att av arbetstagare fordra att denne i tjänsten använder egen bil för transport av material.

Då resa sker på annat sätt än med bil anges att ersättning utgår för faktisk resekostnad.

Regleringen avseende resor under arbetstid är likadan som i 1981–1982 års avtal, med den skillnaden att ersättningen vid användande av eget fordon anges till lägst 13 kronor.

1993–1995 års avtal

I 1993–1995 års avtal är texten såvitt avser dagliga resor oförändrad jämfört med år 1988, förutom såvitt avser beloppen. Avseende resor under arbetstid anges nu att vid beordrat användande av eget fordon så utgår resekostnadsersättning med belopp som anges för dagliga resor till och från arbetsplatsen. Här görs alltså konstruktionen för ersättningen om såvitt avser resa med egen bil under arbetsdagen.

2007 års avtal

Genom 2007 års avtal förändrades konstruktionen i grunden genom att restidsersättningen togs bort. Bakgrunden till detta var att Skatteverket funnit att reseersättningarna inte hade behandlats rätt skattemässigt. I realiteten innebar

konstruktionen till viss del en dold lön. Restidsersättningen utmönstrades alltså och arbetsgivarsidan sköt till 30 miljoner kr i avtalsrörelsen varvid garantilönen höjdes från 112 kr till 122 kr per timme. En reskostnadsersättning infördes i överensstämmelse med Skatteverkets anvisningar.

I och med 2007 års avtal infördes en uttrycklig bestämmelse om att arbetsgivaren inte kan kräva att arbetstagaren använder egen bil och att arbetstagaren inte heller kan kräva att få använda sin egna bil för tjänsteresor under arbetstid, se § 8 Mom. d) 2. Regleringen innebär att arbetstagaren ska ha tillåtelse att använda sin bil för tjänsteresor under arbetsdagen. I praktiken ges sådant samtycke formlöst. När det gäller arbetsresor mellan bostaden och arbetsplatsen har dock arbetstagaren en valrätt. Om arbetstagaren väljer att åka med egen bil har han eller hon rätt till reskostnadsersättning.

Frågan om rätt till ersättning för parkeringsavgifter diskuterades över huvud taget inte under avtalsförhandlingarna.

Lokala avtal och tillämpning

Förbundet har gett in ett lokalt kollektivavtal för Göteborgsområdet ingånget år 1996 mellan Göteborgs Målarmästareförening och Svenska Målareförbundets avdelning 3. I det avtalet anges att den som har Gustav Adolfs torg som utgångspunkt för beräkning av reskostnadsersättning erhåller 35 kr per dag om arbetsplatsen är belägen inom Telias riktnummerområde 031. Vidare anges att detta utgör ersättning för en genomsnittlig daglig resesträcka om 20 km á 1,75 kr och att ersättningen inkluderar eventuella parkeringsavgifter. Avtalet sades upp år 2006.

Det lokala avtalet bekräftar att reskostnadsersättningen i riksavtalet uttömmande reglerar frågan och att någon rätt till ytterligare ersättning inte föreligger enligt riksavtalet. Det är också så riksavtalet har tillämpats. Bolaget har normalt inte heller betalat ut ersättning för parkeringsavgifter.

Enskilda anställningsavtalet m.m.

Det finns inte någon på det enskilda anställningsavtalet – mellan bolaget och J-O.B. – baserad skyldighet för bolaget att betala de aktuella parkeringsavgifterna. Det finns varken något uttryckligt avtal om rätt till ersättning eller något agerande, konkludent handlande, eller praxis från bolagets sida som ger J-O.B. rätt till sådan ersättning.

Det bestrids att det, som förbundet gjort gällande, är en allmän arbetsrättslig princip att arbetsgivaren ska ersätta arbetstagaren för bl.a. parkeringsavgifter vid användande av egen bil i arbetet. Allmänna arbetsrättsliga principer är ett svårfångat begrepp. En tillämpning av en sådan princip förutsätter en samlad bedömning av arbetsgivarens rätt att leda och fördela arbetet, skälighet och konsekvensanalys. Att ålägga en arbetsgivare en skyldighet att betala en kostnad som inte uttryckligen är avtalad kräver att skyldigheten är uppenbar. Är det inte uppenbart att så är fallet är det inte heller förutsägbart. Det finns

inga arbetsrättsliga principer som ålägger bolaget att i detta fall ersätta J-O.B:s parkeringskostnader.

Sammanfattning av grunderna för talan

I § 8 riksavtalet har parterna uttryckligen och uttömmande reglerat den ersättning som kan utgå enligt kollektivavtalet till en arbetstagare vid användande av egen bil till och från en arbetsplats såväl utom arbetstid som under arbetstid. Eftersom ersättning avseende utlägg för parkeringsavgifter inte är reglerad i riksavtalet saknas det någon på kollektivavtalet grundad skyldighet för bolaget att betala sådan ersättning till J-O.B.

Det finns inte heller någon på det enskilda anställningsavtalet baserad skyldighet för bolaget att betala J-O.B. för de aktuella parkeringsavgifterna. Det finns inte heller någon allmän arbetsrättslig princip om att arbetsgivaren ska ersätta arbetstagaren för bl.a. parkeringsavgifter vid användande av egen bil i arbetet.

Förbundet

Sakomständigheter

J-O.B. är anställd hos bolaget som målare och är utsedd som MB-ombud. Han har även haft uppdrag för förbundets avdelning. Han har under perioden den 16 augusti–15 oktober 2012 använt egen bil för att ta sig dels mellan bostaden och aktuell arbetsplats och platsen för sitt fackliga uppdrag, dels mellan olika arbetsplatser och från aktuell arbetsplats till fackliga uppdrag. För de resor som är aktuella i målet har han erhållit reskostnadsersättning. Han har dock inte fått ersättning för parkeringsavgifter som han har haft utlägg för i samband med resorna. Parkeringsavgifterna uppgår till 2 407 kr.

J-O.B. utför vanligtvis s.k. korta arbeten på ca 1–5 dagar. Han anser att det är nödvändigt att köra bil till och från arbetsplatserna för att kunna ta med sig samtliga handverktyg och den personliga skyddsutrustningen. Han har parkeringskostnader och utlägg för trängselskatt i Göteborg med ungefär 2 000–3 000 kr per månad.

Rätt till ersättning för utlägg i samband med tjänsteresa

J-O.B:s fasta bostad är hans tjänsteställe. Han utgår alltså inte från någon anläggning som utgör den naturliga basen från vilken arbetstagaren utgår till olika arbetsplatser, se riksavtalet § 8 Mom. a) 4. Hans dagliga resor mellan bostaden och arbetsplatserna utom arbetstiden har alltså varit tjänsteresor såväl skatterättsligt som arbetsrättsligt, se § 8 Mom. a) 1. Han har valt att åka med egen bil till och från arbetsplatserna och har därmed haft rätt till och fått reskostnadsersättning enligt kollektivavtalet.

J-O.B:s resor under arbetstid har också varit tjänsteresor som han fått reskostnadsersättning för. Han har alltså här haft tillstånd att använda sin bil för resorna.

En grundläggande princip är att arbetsgivaren ska ersätta alla kostnader som är förenliga med arbetets utförande. Arbetsgivaren beordrar arbetstagaren, i detta fall målaren, att infinna sig på en viss arbetsplats, dvs. att ta sig från bostaden eller från en arbetsplats till en viss angiven adress. Arbetstagaren kan inte vägra att inställa sig. Arbetsgivaren ska då ersätta arbetstagaren för de kostnader som är förenade med en sådan tjänsteresa.

Vanligtvis uppstår inga kostnader för parkeringsavgifter då arbetsgivaren ofta anvisar plats för parkering eller får tillstånd för målarna, av t.ex. fastighetsbolaget, att parkera vid objektet. Om utlägg för parkeringsavgifter uppstår i tjänsten ska dessa ersättas av arbetsgivaren oavsett om arbetstagaren använt egen bil eller arbetsgivarens fordon. Det är ostridigt att om arbetstagaren använder firmabil så ersätts eventuella parkeringsavgifter.

Arbetsgivaren kan välja att anvisa en lokal som arbetsställe och då uppkommer ingen rätt till reskostnadsersättning avseende resor mellan bostaden och arbetsplatsen. Det är ovanligt att målaren anvisas en lokal varifrån arbetet ska utgå eftersom det innebär att målaren är ute färre timmar i produktionen.

Riksavtalet

Till skillnad mot arbetsgivarparterna menar förbundet att § 8 riksavtalet inte uttömmande reglerar vilken ersättning som kan utgå vid tjänsteresor. Avtalet reglerar enbart vilken milersättning som ska utgå vid användande av egen bil. Det finns ingen uttrycklig reglering om övriga kostnader. Rätten för målaren att få andra faktiska kostnader vid en tjänsteresa ersatta av arbetsgivaren följer underförstått som ett tillägg till kollektivavtalet och bygger på principen att arbetsgivaren ska betala de kostnader som uppkommer när arbetstagaren utför en tjänsteresa. Arbetstagaren utför resan för arbetsgivarens räkning. Rätten till ersättning för parkeringsavgifter i samband med en tjänsteresa följer alltså av kollektivavtalet. Avtalet vilar på den tysta förutsättningen att ersättning ska utgå i de fall avtalet inte begränsar rätten till ersättning. Riksavtalet innehåller vissa begränsningar, t.ex. förutsätter rätten till reskostnadsersättning ett minsta avstånd om 5 km mellan bostaden och arbetsplatsen.

Enligt Skatteverkets anvisningar inkluderar inte det skattefria beloppet, vilket är det som parterna valt att använda som reskostnadsersättning vid användande av egen bil, eventuella parkeringsavgifter eller väg- eller broavgifter.

Arbetstagarens utlägg för parkeringsavgifter ska alltså ersättas vid sidan om den reskostnadsersättning som uttryckligen ska utgå enligt riksavtalet. Arbetsgivaren ersätter parkeringskostnader när de anställda använder arbetsgivarens bil. Detta framgår inte av riksavtalet. Det framstår som inkonsekvent att arbetsgivaren inte ska ersätta parkeringskostnader även när arbetstagaren använder egen bil.

Enskilda anställningsavtalet

I vart fall följer rätten till ersättning av det enskilda anställningsavtalet och kollektivavtalet begränsar inte denna rätt.

Det görs inte gällande att rätten till ersättning är uttryckligt reglerad i J-O.B:s anställningsavtal. Det är dock arbetsgivaren och inte arbetstagaren som ska stå för kostnader som är förenade med arbetets utförande. Arbetsgivaren ska enligt anställningsavtalet ersätta arbetstagaren för kostnader som arbetstagaren åsamkas vid arbetets utförande och som utgör en naturlig kostnad i produktionen. Detta är en allmän princip och grundval i förhållandet mellan arbetsgivaren och arbetstagaren.

Avtalshistorik

Förbundet delar inte arbetsgivarparternas ståndpunkt att måleriavtalet uttömmande reglerat vilken ersättning som kan utgå till arbetstagaren vid tjänsteresor.

När det gäller tjänsteresor med egen bil under arbetstid har kollektivavtalet aldrig innehållit någon begränsning av ersättningsrätten. För sådana resor angavs t.ex. i 1981–1982 års avtal att ersättningen var lägst sju kronor. Att resekostnadsbidraget uttrycktes som ett lägsta belopp innebar alltså att det inte förelåg någon begränsning i att ersätta andra kostnader som uppkom i samband med resor under arbetstid.

En begränsning förelåg emellertid före år 1983 såvitt avsåg ersättning för dagliga resor mellan bostaden och arbetsplatsen. I kollektivavtalet angavs då att resekostnadsbidraget utgjorde, oberoende av färdstätt (dock ej båt eller flyg) ersättning för alla med resorna förknippade kostnader. Den begränsningen togs dock bort i och med 1983 års avtal. I stället avgavs att resekostnadsersättningen utgjorde ersättning för tillhandahållande av motorfordon. Ersättningen skulle därmed ersätta kostnader som uppkommer när man kör bilen, såsom drivmedel och slitage. Förändringen innebar att det inte längre var fråga om någon uttömmande reglering.

Från och med 2007 års avtal finns inte heller regleringen om att resekostnadsersättningen utgör ersättning för tillhandahållande av motorfordon längre kvar. I och med 2007 års avtal finns alltså inget i texten som ens antyder att det skulle vara fråga om någon uttömmande reglering. Det är riktigt att frågan om ersättning för parkeringsavgifter inte behandlades under avtalsförhandlingarna inför 2007 års avtal.

Förbundet har aldrig haft för avsikt att begränsa möjligheten till ersättning såvitt avser resor under arbetstid och såvitt avser utom arbetstid har en sådan begränsning uttryckligen reglerats enbart såvitt avser tiden före år 1983.

Lokalt kollektivavtal

Som arbetsgivarparterna angett har förbundet åberopat ett lokalt kollektivavtal för Göteborgsområdet ingånget år 1996 med en ersättning om 35 kr per

dag. Avtalet gällde för bolaget. Avtalet sades upp av arbetsgivarsidan år 2006.

Parterna har i det lokala avtalet utgått från en genomsnittlig daglig resesträcka om 20 km och det anges att av ersättningen om 35 kr utgör 26 kr skattefri ersättning. Arbetstagaren fick alltså ytterligare nio kr och det anges uttryckligen att ersättningen om 35 kr inkluderar eventuella parkeringsavgifter. Parterna gjorde alltså ett undantag från den rätt som annars förelåg för arbetstagaren om att få ersättning för faktiska utlägg avseende parkeringsavgifter. I och med att det lokala avtalet sades upp förelåg inte längre någon sådan begränsning.

Praxis

I de fall det uppstår parkeringskostnader är det vanligt att arbetsgivaren ersätter sådana. Någon uttalad eller av de centrala parterna känd praxis avseende rätt till ersättning för parkeringsavgifter har dock inte funnits utan frågan har lösts av arbetsgivarna. De anställda har från fall till fall fått ersättning beroende på var arbetet utförs och omständigheterna hos arbetsgivaren.

Bolaget ersätter normalt inte parkeringskostnader, men det förekommer ibland. J-O.B. har under perioder fått ersättning av bolaget för parkeringsavgifter under första och sista dagen på ett arbete.

Bil en förutsättning

Om arbetet inte utgår från en av arbetsgivaren anvisad lokal beordrar arbetsgivaren arbetstagaren att från bostaden inställa sig på olika arbetsplatser där måleriarbete ska utföras. På många orter i landet är det geografiska arbetsområdet stort och de allmänna kommunikationerna dåliga. I storstadsregionerna är de allmänna kommunikationerna bättre. Oavsett om de allmänna kommunikationerna är bra eller inte innebär i praktiken sättet som arbetet är organiserat att målaren behöver köra egen bil till de olika arbetsplatserna.

Parterna är eniga om att handverktygen är målarens personliga egendom. En del av måleriavtalet är arbetsmiljöavtalet. I § 8 i det avtalet anges att arbetsgivaren ska tillhandahålla den personliga skyddsutrustning som arbetet kräver. I § 9 samma avtal anges att det ska finnas personalutrymmen med tvättmöjligheter. Målaren ska alltså kunna byta om innan han eller hon lämnar arbetsplatsen.

Arbetsgivarparterna har gjort gällande att det är målarens ansvar att se till att handverktygen och skyddsutrustningen kommer till arbetsplatsen. Förbundet delar inte den ståndpunkten, men i och med att arbetsgivaren ställer det kravet innebär det i praktiken att arbetsgivaren förutsätter att arbetstagaren använder egen bil för att ta sig till arbetsplatserna, om inte arbetsgivaren håller med bil. Handverktygen är många och skrymmande och det är mycket svårt att transportera dessa vid färd med allmänna kommunikationer eller t.ex. på cykel. Målaren förväntas ha med sig en verktygslåda, en väska med skruvdragare, en väska med personlig skyddsutrustning samt längre arbetsredskap

som inte får plats i verktygslådan, t.ex. längre vattenpass och förlängnings-skaft. Verktygen och utrustningen väger ca 20 kilo. I praktiken är det inte möjligt att få med sig handverktygen till arbetsplatsen utan att använda bil.

Trots regleringen i riksavtalet, § 8 Mom. d) 2, om att arbetsgivaren inte kan kräva att målaren använder egen bil under arbetstid påtvingas målaren en skyldighet att använda egen bil, utan att målaren – enligt arbetsgivarparterna – ska få ersättning för de kostnader i form av t.ex. parkeringsavgifter som han eller hon åsamkas i samband därmed.

Arbetsgivarparterna har angett att handverktygen inte behöver transporteras varje dag och att inte alla verktyg behöver tas med till alla arbetsplatser. Enligt förbundet är det dock svårt att på förhand veta vilka verktyg som kan komma att behövas. Därutöver händer det att ytterligare arbetsuppgifter tillkommer och att målaren också förflyttas till ett annat arbete under arbetsdagen. Alla handverktygen behöver därför tas med varje dag.

Inför arbetets planerande är arbetsgivaren enligt arbetsmiljölagstiftningen skyldig att bedöma riskerna i arbetet. Arbetsgivaren ska planera och organisera arbetet så att risker undanröjs. Förbundet ifrågasätter om bolaget lever upp till sitt arbetsmiljöansvar i de fall arbetstagaren inte transporterar handverktygen och skyddsutrustningen med bil.

Sammanfattning av bestridandegrunderna

De parkeringsavgifter som J-O.B. betalat har varit utlägg som uppkommit i tjänsten. En arbetstagare har rätt till ersättning för sådana kostnader. En grundläggande princip är att arbetsgivaren ska ersätta alla de kostnader som är förenliga med arbetets utförande.

Kollektivavtalet innebär ingen inskränkning i denna rätt till ersättning och reglerar inte uttömmande de ersättningar som en arbetstagare har rätt till när arbetstagaren använder egen bil, oavsett om det sker utom arbetstid eller under arbetstid. I första hand görs det gällande att rätten till ersättning för parkeringsavgifter som uppkommer vid en tjänsteresa är underförstått reglerad i kollektivavtalet och att det alltså föreligger en rätt till ersättning enligt kollektivavtalet. I andra hand är arbetsgivaren, genom det enskilda anställningsavtalet, skyldig att ersätta arbetstagaren för kostnaderna i fråga, som arbetstagaren alltså åsamkats i tjänsten.

Domskäl

Twisten

J-O.B., som är anställd som målare hos bolaget, har under hösten 2012 åkt med egen bil mellan bostaden och aktuell arbetsplats utom arbetstiden och mellan olika arbetsplatser under arbetstid. För dessa resor har han fått reskostnadsersättning i form av milersättning enligt § 8 riksavtalet. Han har i samband med dessa resor betalat 2 407 kr i parkeringsavgifter. Mellan parterna är det tvistigt om bolaget är skyldigt att ersätta J-O.B. för dessa parkeringskostnader.

Parterna är överens om att någon rätt till ersättning för parkeringsavgifter inte finns uttryckligen reglerad i riksavtalet, men oense i frågan om en sådan rätt ändå följer av riksavtalet som en tyst reglering i avtalet. Om så inte finnes vara fallet är förbundets ståndpunkt att en rätt till ersättning följer av det enskilda anställningsavtalet då en arbetsgivare, enligt förbundet, är skyldig att ersätta arbetstagaren för utlägg som han eller hon åsamkas i tjänsten. Enligt arbetsgivarparterna finns det inte någon arbetsrättslig princip som ålägger bolaget att enligt det enskilda anställningsavtalet betala de aktuella parkeringsavgifterna.

Utredningen

Målet har avgjorts efter huvudförhandling. På arbetsgivarparternas begäran har hållits förhör under sanningsförsäkran med V.A., ställföreträdare för bolaget och vittnesförhör med R.B., förhandlingschef vid Målaremästarnas Riksförening, T.B., tidigare rådgivare vid Målaremästarnas Riksförening och S.B., ledamot i styrelsen för Göteborgs Målaremästareförening. På förbundets begäran har hållits förhör under sanningsförsäkran med J-O.B. och förbundsordföranden M.J. samt vittnesförhör med vice förbundsordföranden L.B., förbundets ombudsman A.K. och målaren J.G.

Parterna har åberopat skriftlig bevisning och förbundet har visat upp verktyg och utrustning som ingår i en målares handverktyg och personliga skyddsutrustning.

Följer av riksavtalet en skyldighet för bolaget att betala parkeringsavgifterna?

Av § 8 Mom. a) 1. riksavtalet framgår att en arbetstagare som utom arbetstid åker med egen bil mellan sin fasta bostad och arbetsplatsen har rätt till reskostnadsersättning om avståndet mellan bostaden och arbetsplatsen är minst fem km enkel resväg. Reskostnadsersättning utges då med 1:85 kr per km resväg och är maximerad till vad som kan utgå enligt dag- och natt-traktamentsnivån. Av Mom. d) samma bestämmelse framgår vidare att en arbetstagare som beordras att under arbetstid förflytta sig från en arbetsplats till en annan för att utföra arbete eller som annars beordras att företa en resa under ordinarie arbetstid har rätt till samma reskostnadsersättning som enligt Mom. a) 1. Parterna är överens om att i det senare fallet föreligger inte något krav på ett minsta avstånd.

Arbetsgivarparterna har gjort gällande att § 8 riksavtalet uttömmande reglerar vilken ersättning som en arbetsgivare enligt kollektivavtalet är skyldig att betala till en arbetstagare som åker med egen bil, oavsett om resan sker utom eller under arbetstid. Enligt arbetsgivarparterna har alltså arbetstagaren enbart rätt till den i avtalet angivna milersättningen och därutöver ingen rätt till ersättning för andra faktiska kostnader som kan ha uppstått i samband med resan, t.ex. i form av parkeringsavgifter. Påståendet att riksavtalet uttömmande reglerar ersättningsfrågan innebär, som Arbetsdomstolen uppfattat inställningen, att om det skulle föreligga en grundläggande rätt till ersättning för parkeringsavgifter enligt målarnas enskilda anställningsavtal så är denna rätt bortavtalad i och med riksavtalets reglering.

Förbundets ståndpunkt är att riksavtalet inte uttömmande reglerar vilken ersättning som enligt avtalet kan utgå till arbetstagaren för resor som i sig berättigar till reskostnadsersättning och att det vid sådana resor föreligger även en rätt till ersättning för parkeringsavgifter enligt kollektivavtalet. Förbundet har anfört följande. Riksavtalet reglerar enbart vilken milersättning som ska utgå vid en tjänsteresa med egen bil. Det finns ingen uttrycklig reglering om övriga kostnader som kan uppstå i samband med resan. Att arbetstagaren har rätt att få andra faktiska kostnader vid en tjänsteresa ersatta av arbetsgivaren följer underförstått som ett tillägg till kollektivavtalet och bygger på principen att arbetsgivaren ska betala de kostnader som uppkommer när arbetstagaren utför en tjänsteresa, dvs. en resa för arbetsgivarens räkning. Avtalet vilar på den tysta förutsättningen att ersättning ska utgå i de fall kollektivavtalet inte begränsar rätten till ersättning, vilket riksavtalet alltså inte gör såvitt avser parkeringsavgifter.

Arbetsdomstolen gör följande överväganden.

Inledningsvis kan konstateras att riksavtalet saknar en uttrycklig reglering i fråga om arbetstagares rätt till ersättning för utlägg avseende parkeringsavgifter som uppstår i samband med en i övrigt ersättningsgill resa, dvs. där det föreligger en rätt till reskostnadsersättning i form av milersättning enligt avtalet. Avtalstexten ger således ett tydligt besked om att frågan inte är reglerad. En sedvanlig avtalstolkning leder alltså till slutsatsen att det inte föreligger någon på riksavtalet grundad rätt till ersättning för parkeringsavgifter. Ingen av parterna har gjort gällande att parterna, trots ordalydelsen, varit överens om att kollektivavtalet innefattar en rätt till ersättning för parkeringsavgifter. Förbundet har emellertid anfört att frågan om rätt till ersättning för andra faktiska kostnader i samband med en ersättningsgill resa är tyst eller dolt reglerad i riksavtalet, vilket arbetsgivarparterna bestritt.

Det finns några enstaka fall i praxis hos Arbetsdomstolen om tyst reglering i kollektivavtal. Arbetsdomstolen har uttalat att det uttryckliga regelsystemet i ett kollektivavtal kan bygga på vissa konkreta förutsättningar hos parterna som visserligen inte har kommit till klart uttryck i detta, men som ändå måste anses ligga inom avtalets naturliga ram. Det finns här ett antal avgöranden som rör frågor om stridsåtgärd och fredsplikt och t.ex. att arbetsgivarens befogenhet att besluta i bl.a. frågor som hör till ledningen av företaget samt

arbetets ledning och fördelning anses omfattas av kollektivavtalet och är skyddad av den fredsplikt som följer med avtalet utan hinder av att saken inte berörs i avtalets text (se AD 1997 nr 147 och där gjorda hänvisningar). Den s.k. bastubadarprincipen, AD 1978 nr 89, kan också betecknas som en dold reglering. Arbetsdomstolen uttalade att kollektivavtalen i allmänhet är slutna med anställningsskyddslagens regelsystem och synsätt som bakgrund, varför det kan vara naturligt att såsom ett utflöde av anställningsskyddet i avtalen intolka en prövningsrätt beträffande sådana omplaceringar som till sina verkningar för den enskilda arbetstagaren är jämförliga med uppsägning.

Förbundets ståndpunkt i målet om en dold reglering i riksavtalet bygger på förutsättningen att det föreligger en princip om att en arbetstagare på svensk arbetsmarknad har rätt till ersättning av arbetsgivaren för faktiska kostnader vid en tjänsteresa, om inte annat avtalats. Arbetsdomstolen kan ha förståelse för förbundets argumentation om att en arbetsgivare ska ersätta arbetstagaren för kostnader som han eller hon åsamkas i arbetet och som är förenliga med arbetets utförande. Enligt Arbetsdomstolens mening är dock de faktiska förhållandena och avtalsregleringen på skilda områden så olika att det inte går att fastslå att det föreligger en generell princip om rätt till ersättning för faktiska kostnader vid tjänsteresor, vilken i sin tur skulle innebära en dold reglering mellan parterna i riksavtalet om rätt till ersättning för parkeringsavgifter i de fall rätt till milersättning föreligger enligt § 8.

Oavsett om det till följd av det enskilda anställningsavtalet kan föreligga en rätt till ersättning för vissa utlägg i samband med en i övrigt ersättningsgill resa finner Arbetsdomstolen alltså inte att det mellan parterna gällande riksavtalet bygger på en sådan förutsättning. Arbetsdomstolen finner alltså inte utrett att bolaget är skyldigt att betala parkeringsavgifterna med stöd av riksavtalet.

Följer av det enskilda anställningsavtalet en skyldighet för bolaget att betala parkeringsavgifterna?

Parterna är överens om att det inte föreligger någon branschpraxis eller praxis hos bolaget som innebär en rätt till ersättning för parkeringsavgifter.

Parterna är också överens om att bolaget och J-O.B. inte träffat någon överenskommelse om rätt till ersättning för parkeringsavgifter. Enligt förbundet följer dock av en arbetstagares enskilda anställningsavtal att arbetstagaren har rätt till ersättning för kostnader som arbetstagaren åsamkas vid arbetets utförande och som utgör en naturlig kostnad i produktionen. Arbetsgivarparterna har bestritt att det föreligger någon ersättningsskyldighet grundad på det enskilda anställningsavtalet.

En resa till och från arbetet är normalt en privat resa och inte en tjänsteresa och ersättning från arbetsgivaren för en sådan resa beskattas därför normalt som lön. När det gäller resor som en målare gör mellan bostaden och olika arbetsplatser utom arbetstiden har dessa kommit att skatterättsligt behandlas som tjänsteresor, när målaren utgår från bostaden och inte från någon av arbetsgivaren anvisad lokal. Den skatterättsliga regleringen möjliggör en

ordning där en arbetsgivare kan betala skattefri milersättning upp till ett visst belopp för en sådan resa. Det föreligger ingen avtalsreglerad skyldighet för målaren att använda egen bil för dagliga resor mellan bostaden och de olika arbetsplatserna. Om målaren däremot väljer att använda egen bil har parterna i § 8 riksavtalet kommit överens om att målaren har rätt till en viss milersättning, motsvarande det belopp som kan utgå skattefritt. Av parternas redovisningar av avtalshistoriken framgår att liknande ersättningar för så kallade dagliga resor funnits kollektivavtalsreglerade sedan lång tid tillbaka. Några av arbetsgivarparternas förhörspersoner har framhållit att det är av vikt vid anbudsgivningen att veta vilka resekostnader som blir aktuella, vilket den ersättningsregel som finns i avtalet möjliggör eftersom den avser just en milersättning avseende den kortaste farbara sträckan.

Att en arbetstagare enligt riksavtalet har rätt till viss milersättning om han eller hon väljer att åka egen bil mellan bostaden och arbetsplatsen eller arbetsplatserna och att arbetstagarens bostad är tjänsteställe och resan en tjänsteresa innebär inte i sig, enligt Arbetsdomstolens mening, att det av det enskilda anställningsavtalet följer en rätt till ersättning för parkeringsavgifter som uppkommer i samband med en sådan resa. Arbetstagaren är visserligen beordrad att infinna sig på en viss arbetsplats där arbete ska utföras, men han eller hon är inte beordrad att ta sig dit eller därifrån med egen bil. Det är inte heller avtalat att arbetstagaren ska göra resan med egen bil, utan som redan anförts har arbetstagaren här en rätt att välja att åka med egen bil och då få viss avtalad milersättning. Ett sådant val från arbetstagarens sida kan inte i sig leda till att det uppkommer en avtalsrättslig skyldighet för arbetsgivaren att ersätta även en kostnad för parkering med anledning av resan ifråga. Arbetsdomstolen kan alltså inte dela förbundets uppfattning, som bekräftats av vissa av förbundets förhörspersoner, att parkeringsavgifterna är utlägg som målaren åsamkas av arbetsgivaren och som målaren betalar för arbetsgivarens räkning.

Inte heller när arbetstagaren använder egen bil vid förflyttning under arbetstid är arbetstagaren beordrad att använda den egna bilen, även om själva förflyttningen är beordrad. I dess fall ska arbetstagaren formellt sett ha arbetsgivarens tillstånd att använda egen bil, vilket då ger rätt till milersättning enligt avtalet. Arbetsgivaren kan, enligt en uttrycklig reglering i riksavtalet (§ 8 Mom. d), inte kräva att arbetstagaren använder egen bil för förflyttning under arbetsdagen. Inte heller arbetsgivarens beslut att tillåta arbetstagaren att använda den egna bilen för förflyttning under arbetstid kan i sig leda till att det uppkommer en avtalsrättslig skyldighet för arbetsgivaren att ersätta även en kostnad för parkering med anledning av resan ifråga. Om arbetstagaren inte önskar använda den egna bilen måste det vara arbetsgivarens ansvar att anvisa hur förflyttningen ska genomföras.

Förbundet har dock anförts att arbetet är organiserat på sådant sätt att egen bil i praktiken är en nödvändig förutsättning för arbetets utförande och att detta måste påverka bedömningen. Förbundet har sammanfattningsvis anförts följande. Eftersom det enligt arbetsgivarparterna är målarens ansvar att se till att målarens handverktyg och den av arbetsgivaren tillhandahållna skyddsutrustningen kommer till arbetsplatsen innebär det i praktiken att arbetsgivaren

förutsätter att arbetstagaren använder egen bil för att ta sig till arbetsplatserna, om inte arbetsgivaren håller med bil. Med hänsyn till att handverktygen behövs varje dag, är många och skrymmande, och att verktygen och utrustningen väger ca 20 kilo är det mycket svårt att transportera dessa vid färd med allmänna kommunikationer eller t.ex. på cykel. Det kan ifrågasättas om bolaget lever upp till sitt arbetsmiljöansvar i de fall arbetstagaren inte transporterar handverktygen och skyddsutrustningen med bil.

J-O.B. har berättat att han använder egen bil till och från arbetsplatserna för att han ska kunna få med sig handverktygen. Han har vidare uppgett att han anser att han behöver ta med sig samtliga handverktyg till de olika arbetsplatserna eftersom det är svårt att i förväg avgöra vilka verktyg som kan komma att behövas. J.G., som också är målare hos bolaget, har berättat att hon åkte kommunalt ett tag, men att det inte fungerade och att hon numera åker egen bil. Att åka kommunalt förutsatte, enligt J.G., att hon fick hjälp av arbetsledare eller någon arbetskamrat för att med bil transportera i vart fall delar av verktygen.

Arbetsgivarparterna har häremot anfört bl.a. att de arbetstagare hos bolaget som inte har körkort eller tillgång till egen bil och som åker med kollektiva färdmedel tar med sig handverktygen och skyddskläderna i en sportbag som tillhandahålls av bolaget. Den uppgiften har bekräftats av bolagets vd V.A. i förhöret med honom. Han har även uppgett att om det uppstår problem med transporterarna löser man det i praktiken från fall till fall.

Av kollektivavtalsregleringen och utredningen i övrigt får anses framgå att det är vanligt förekommande att målare använder egen bil för att ta sig till och från olika objekt där arbete ska utföras. Kollektivavtalet har också genom åren reglerat någon form av ersättning för dessa resor i form av milersättning och även reglerat frågan om rätten att använda egen bil i tjänsten. Frågan om ersättning för även parkeringsavgifter eller andra utlägg som har samband med de aktuella resorna har enligt avtalsparterna inte varit föremål för diskussion mellan dem under avtalsförhandlingarna. Att det finns en praxis i branschen där målaren oftast åker egen bil till objekten innebär inte, enligt Arbetsdomstolens mening, att arbetsgivaren åsamkar arbetstagaren de aktuella parkeringskostnaderna. Enligt Arbetsdomstolens mening är frågan en klassisk intressefråga som bör lösas avtalsvägen.

Slutsatsen av det anförda är att Arbetsdomstolen finner att det inte heller med det enskilda anställningsavtalet som grund finns någon skyldighet för bolaget att betala parkeringsavgifterna i fråga.

Sammanfattning och rättegångskostnader

Arbetsdomstolen har funnit att varken riksavtalet eller det enskilda anställningsavtalet innefattar en rätt för J-O.B. att få ersättning för de aktuella parkeringsavgifterna. Av varken riksavtalet eller anställningsavtalet följer alltså någon skyldighet för bolaget att ersätta J-O.B. för parkeringskostnaderna. Arbetsgivarparternas fastställsetalan ska därmed bifallas.

Förbundet har förlorat målet och ska därför ersätta arbetsgivarparterna för deras rättegångskostnader. Förbundet har överlämnat till domstolen att pröva ersättningens storlek.

Arbetsgivarparterna har yrkat ersättning för ombudsarvode med 342 125 kr, inklusive mervärdesskatt. Processen i Arbetsdomstolen har innefattat ett flertal rättegångsskrifter och tre muntliga förberedelser och även ett ombudsbyte på kärandesidan. Med hänsyn till tvistefrågans karaktär och omfattning finner Arbetsdomstolen att arbetsgivarparterna får anses skäligen tillgodosedda med ett något lägre belopp avseende ombudsarvode än yrkat och bestämmer det beloppet till 300 000 kr. Kostnaden om 19 524 kr avseende förhörspersonerna får anses skälig.

Domslut

1. Arbetsdomstolen fastställer att Allerby Måleri AB inte är skyldigt att till J-O.B. utge ersättning för parkeringsavgifter om 2 407 kr för tiden den 16 augusti–15 oktober 2012.
2. Svenska Målareförbundet ska ersätta Målarmästarnas Riksförening och Allerby Måleri AB för rättegångskostnader med 319 524 kr, varav 300 000 kr avseende ombudsarvode, med ränta enligt 6 § räntelagen på det förstnämnda beloppet från dagen för denna dom till dess betalning sker.

Ledamöter: Cathrine Lilja Hansson, Ulla Erlandsson, Mårten Holmström, Claes Frankhammar, Katarina Novák, Marcel Carlstedt och Håkan Löfgren (skiljaktig).

Rättssekreterare: Inge-Marie Nilsson

Ledamoten Håkan Löfgrens skiljaktiga mening

Jag delar majoritetens bedömning att det inte av riksavtalet följer en skyldighet för bolaget att betala parkeringsavgifter, men gör en annan bedömning i frågan om sådan skyldighet följer av det enskilda anställningsavtalet.

Det är inte vanligt att kostnadsersättningar för utlägg i tjänsten detaljregleras i kollektivavtal. I stället regleras vanligtvis ersättning för utlägg för arbetets utförande genom interna företagsregler och/eller genom praxis och sedvänja. Några sådana regler eller praxis i måleribranschen är parterna överens om att det inte finns. Jag delar dock förbundets ståndpunkt att arbetet inom måleri-branschen är så organiserat att egen bil i praktiken är en nödvändig förutsättning för arbetets utförande. Utredningen i målet ger klart stöd för den ståndpunkten. Bostaden är tjänsteställe och resorna med egen bil till och från samt mellan arbetsplatserna är tjänsteresor. Parkeringskostnader i samband med dessa resor är då utlägg i tjänsten och ska därför ersättas av arbetsgivaren. Enligt min bedömning är det genom utredningen i målet inte visat att riksavtalet uttömmande reglerar vilka kostnadsersättningar som kan utgå. Rätten till ersättning för faktiska utlägg i samband med en tjänsteresa är alltså inte bortavtalad.

Till skillnad mot majoriteten finner jag alltså att bolaget, med det enskilda anställningsavtalet som grund, är skyldigt att ersätta J-O.B. för de aktuella parkeringskostnaderna och att arbetsgivarparternas fastställetal således ska avslås.

Överröstad i denna fråga är jag i övrigt ense med majoriteten.